

Kerekes András¹

A német páncélosfegyvernem megteremtése

The Creation of the German Armoured Branch

Absztrakt

Az I. világháború során a német szárazföldi haderő sem talált kiutat az állásháborúból. A német hátszág képtelen volt megteremteni a harc folytatásához szükséges feltételeket, ami – egyebek mellett – szintén hozzájárult a végső vereséghez. Olyan eszközre volt tehát szükség, amely a jövőben garantálhatta egy gyors lefolyású hadjárat során a döntő sikert, és elkerülhetővé tette az anyagháborút. A német teoretikusok a harckocsik újszerű, korábbi sémáktól mentes alkalmazásában lelték meg a megoldást, így az 1920-as és 1930-as években jelentős elméleti, valamint gyakorlati kutatásokat, fejlesztéseket végeztek, amelyeknek eredményeként egy olyan új típusú fegyvernemet sikerült létrehozni, amely a maga időszakában egyedülállóan magas színvonalú volt, és lehetővé tette Németország számára a hatalmas kezdeti sikereket.

Kulcsszavak: Guderian, fegyvernem, harckocsi, von Seeckt

Abstract

During World War I, the German Army did not find a proper way to avoid the trench warfare. Among other things the German hinterland was incapable to create the proper conditions necessary to continue the fight and the result was a decisive defeat. The Germans needed new means by which they could avoid the positional warfare and achieve a rapid, decisive success at the same time. The German theorists found the solution in the novel use of tanks. In the 1920s and 1930s they carried out significant theoretical and practical research and development, which resulted in the creation of a new type of army branch, unique in its time. As a result, the armoured branch allowed Germany to have its greatest military success of the twentieth century at the beginning of World War II.

Keywords: armoured branch, Guderian, tank, von Seeckt

¹ Előadó, Belügyminisztérium – Ministry of Interior, referee, e-mail: krek88@gmail.com

1. Bevezetés

A két világháború közötti időszakban a hadművészet ugrásszerűen, de igen ellentmondásosan fejlődött, amelyre az I. világháború tapasztalatain túl a legnagyobb hatást a haditechnikai fejlődés gyakorolta. Ebben az időszakban a teoretikusok többsége a harckocsikkal és a légi erővel foglalkozott leginkább.

Az I. világháborúban az eljárások kidolgozatlansága, a technológia kiforratlansága, az együttműködés hiánya és a katonai felső vezetés bigott hozzáállása következtében a harckocsizó csapatok teljesítménye igencsak megkérdőjelezhető volt. Az új fegyver alkalmazásával ugyan képesek voltak harcászati sikereket elérni a felek, de összességében az eszköz nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az I. világháborút követő időszakban a harckocsik alkalmazásának, illetve létjogosultságának tekintetében nem volt konszenzus. A bennük rejlő igazi lehetőséget kevesen ismerték fel, és általában meghagyták őket önjáró erődnek, amelynek kizárólagos feladata a gyalogság közvetlen harctámogatása volt.

A harckocsik alkalmazásának új lehetőségeivel és a gépesített háború elméletével először az 1920-as években John F. C. Fuller,² majd Basil H. Liddell Hart³ angol szakemberek foglalkoztak. Mindketten úgy vélték, hogy a jövő háborúban a gépesített erők fogják kivívni a döntő győzelmet. Publikációikban számos előremutató megállapítást tettek, ám ezek mégis kevés visszhangot váltottak ki a Brit Birodalomban, ellenben a németek – köztük Ernst Volkheim⁴ és Heinz W. Guderian⁵ – figyelmét felkeltették. A németek számára iparuk korlátozott teljesítőképessége és számos nyersanyag importjának szükségessége miatt egy többarcvonalas, elhúzódó háború egyenlő volt a vereséggel, ezért szükségük volt egy olyan eszközre, amely képes garantálni a gyors és döntő sikert egy fegyveres konfliktus esetén.

² John Frederick Charles Fuller (Chichester, 1878. 09. 01. – Falmouth, 1966. 02. 10.) brit vezérőrnagy, hadtörténész és teoretikus. Az I. világháború során a brit harckocsihadtest vezérkari főnöke volt. A modern páncélos-hadviselés egyik első, meghatározó szakembere. *J. F. C. Fuller*. Encyclopedia Britannica. Elérhető: www.britannica.com/biography/J-F-C-Fuller (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)

³ Basil Henry Liddel Hart (Párizs, 1895. 10. 31. – 1970. 01. 29.) brit őrnagy, katonai szakíró, haditudósító, aki széles körű nemzetközi elismertséget szerzett szakírói tevékenységével. *Sir Basil Liddell Hart*. Encyclopedia Britannica. Elérhető: www.britannica.com/biography/Basil-Henry-Liddell-Hart (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)

⁴ Ernst Volckheim (Bornheim, 1898. 04. 11. – 1962. 09. 01.) német katonatiszt. Az I. világháború végén a német páncélosfegyvernemben szolgált, majd a Reichswehr állományába került. A páncélos harcászathoz tapasztalt tisztként számos előremutató cikket publikált. 1932 és 1933 között a kazanyi német páncélosiskola oktatója, majd 1941-től a Wünderdorfi Páncélos Iskola főparancsnoka volt. *Ernst Volckheim*. Elérhető: <https://weaponsandwarfare.com/2019/05/08/early-reichswehr-mobile-force-doctrine/> (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)

⁵ Heinz Wilhelm Guderian (Kulm, 1888. 06. 17. – Schwangau, 1954. 05. 14.) német vezérezredes. A páncélos-hadviselés megújítója, egyik legmeghatározóbb teoretikusa. Harcolt az I. világháborúban, majd szolgált a Reichswehr kötelékében. A II. világháború során előbb hadtest-, majd hadseregpáncsnok volt. Leváltását követően, a háború második felétől a páncélos csapatok főszemlélője, illetve a német szárazföldi haderő megbízott vezérkarfőnöke volt. A hadifogságból szabadulva az újjászerveződő német haderőnek is tagja lett. *Guderian, Heinz*. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/G/GuderianH.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)

2. Az alapok lefektetése

Az I. világháborút követően újjáalakuló német fegyveres erő, a Reichswehr élére 1920. március 28-án Johannes F. von Seeckt⁶ altábornagy került. Von Seeckt – aki egyszerre volt restaurátor és innovátor – vitatta a milliós tömeghadseregek létjogosultságát, ezért egy olyan fegyveres erőt igyekezett kialakítani, amely lehetőleg önkéntes hivatásosokból áll, állományában pedig nagyszámú, jól kiképzett, mozgékony lovassággal és gépesített gyalogsággal rendelkezik.

Közvetlenül az I. világháború után a német vezérkar mélyreható elemzésbe fogott azzal a céllal, hogy választ találjon az elszenvedett vereség katonai okaira. Megállapították, hogy hibáztak, amikor képtelenek voltak megakadályozni a franciák általános mozgósítását, illetve a kezdeti német sikereket követő francia átcsoportosításokat. A nyugati hadszíntéren elszenvedett hadműveleti sikertelenségekre egyaránt a nem megfelelő manőverezőképeség volt a válasz.⁷ Ezzel szemben a keleti hadszíntér, a maga nagy kiterjedéseivel lehetővé tette a manőverező harcot, így itt a németek több sikert arattak. Von Seeckt úgy gondolta, hogy a jövő háborúinak megnyeréséhez a mozgékonyaság lesz a kulcs, és az I. világháború megoldatlan kérdéseire a gépesítés, a páncélosok, a légierő, valamint az ezek működtetéséhez nélkülözhetetlen logisztika fejlesztése adja meg a választ.

A versailles-i békeszerződés V. rész, 3. § 171. cikkelye kimondta: „Németország számára tilos páncélautók, harckocsik és minden más háborús célokra felhasználható konstrukció gyártása és importálása.”⁸ Ezzel a rendelkezéssel a kis létszámú német páncélosfegyvernem az I. világháborút követően megszűnt, de hagyományai tovább éltek annál a hét gépkocsizó zászlóaljnál, amelyek kezdetben kizárólag az utánpótlás szállításáért voltak felelősek, de az elkövetkezendő években fokozatosan átalakították őket. A zászlóaljak a Védelmi Minisztérium Forgalmi Csapatok Felügyelete/Gépkocsizó Csapatok Osztályának (*Inspektorat 6 – In 6*) alárendeltségébe tartoztak. A felügyeletnek két fontos feladata volt ekkor: a belső égésű robbanómotorokkal meghajtott gépkocsikon történő csapatszállítás megvalósítása és a páncélosfegyvernem magvának megteremtése.

Az elméleti és szervezeti fejlődés akkor lendült fel, amikor 1922 tavaszán Heinz Guderian századost, a 7. gépkocsizó zászlóalj éléről az átnevezett Gépkocsizó Csapatok Felügyeletéhez (*In 6*) helyezték át. Guderian fáradhatatlanul tanulmányozta a gépesítés lehetőségeit, a híradótechnikát, a hazai és külföldi publikációkat, valamint a fejlesztési tendenciákat. Eközben a gyakorlati kutatások is megindultak.

⁶ Johannes Friedrich von Seeckt (Schleswig, 1866. 04. 22. – Berlin, 1936. 12. 27.) lovassági tiszt, katonai attasé. Az I. világháború során előbb hadtest-, majd hadsereg-vezérkari főnök volt. A két világháború közötti időszak legmeghatározóbb német katonai vezetője, akinek munkássága nagy hatást gyakorolt a német fegyveres erő újjászervezésére. Nyolc éven át tartó hivatali ideje alatt lefektette azokat a strukturális alapelveket, amelyek lehetővé tették a német fegyveres erők látványos sikereit a II. világháború idején. *von Seeckt, Johannes Friedrich Leopold*. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SeecktHansv.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)

⁷ Trevor N. Dupuy: *A Genius for War. The German Army and General Staff 1807–1945*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1977. 214.

⁸ Heinz Guderian: *Riadó! Páncélosok!* Budapest, Kossuth, 1999. 145.; Berndt Hartmann: *Panzer in the Sand: The History of Panzer-Regiment 5, Vol. 1*. Mechanicsburg, Stackpole, 2010. 2.; Walther Nehring: *Die Geschichte der deutschen Panzerwaffe 1916 bis 1945*. Augsburg, Weltbild, 1995. 37.

Az I. világháborút követő lengyel expanziós törekvések közelebb hozták egymáshoz Németországot és a Szovjetuniót. Lenin német segítséghez folyamodott a Vörös Hadsereg újjászervezéséhez, von Seeckt pedig megragadta a lehetőséget. 1921. május 6-án aláírták a német–szovjet gazdasági egyezményt Rapallóban, amelynek keretében a németek gazdasági segítséget nyújtottak új partnerüknek, valamint lehetőséget biztosítottak szovjet tisztek németországi továbbképzéséhez. Cserébe, a németek haditermelésre is alkalmas gyárakat, valamint kiképzőközpontokat létesítettek a Szovjetunió területén. A jövő német harckocsizóit 1929-től kezdődően a Kazany városa mellett fekvő tüzérségi laktanyában és lőtérén oktatták. A németek itt fontos tapasztalatokat szereztek a lövészetik kiképzés, a harckocsi küzdőterének optimális kialakítása és az alkalmazandó optikai eszközök vonatkozásában,⁹ valamint felkészítették a jövő német páncélosoktatóit. 1933-ig, a szovjetekkel való kapcsolatok megromlásáig összesen négy tanfolyamot tartottak.

1931. április 1-jén az ismét átnevezett Gépkocsizó Harccsapatok Felügyeletének (In 6) élére Oswald Lutz vezérőrnagy¹⁰ került, aki a berlini székhelyű hivatal állományába jó érzékkel válogatott össze olyan innovatív, technológiai tudással is rendelkező, csapatszolgálat során már bizonyított tiszteket, akik munkájukkal a legtöbbet tették a német páncélosfegyvernem létrehozásáért. Lutz törzskarának élén Guderian állt. A szervezési kérdésekben illetékes I. vezérkari tiszt előbb Werner Kempf vezérkari őrnagy, majd 1932 januárjától Walther Nehring vezérkari őrnagy volt. A II. vezérkari tiszt a kiképzésért volt felelős. E beosztást előbb Walter Chales de Beaulieu vezérkari százados, majd 1933 őszétől Walther von Hünersdorff vezérkari százados töltötte be. Hermann Breith őrnagy és Bruno Ritter von Hauenschild százados a harckocsik, páncélgépkocsik, valamint a páncélelhárítás szaktanácsadói voltak.¹¹ Mindegyikük a fegyvernem meghatározó alakja volt, és később sikeres harctéri parancsnokként is bizonyították szaktudásukat.

A felügyelet jelentős elméleti és gyakorlati tevékenységet folytatott a páncélos-seregtettek alkalmazása terén, így a következő évek lázas munkával teltek. Ki kellett dolgozni a jövőbeni páncélosadosztályok szervezeti felépítését, a felderítés rendszerét és a gyalogsági páncélelhárítás szabályzóit, valamint mindazokat az elméleti és gyakorlati kérdéseket, amelyek egy önálló feladatvégrehajtásra alkalmas fegyvernemet teremtettek meg.

3. A német páncélosalakulatok feladatrendszere és szervezeti felépítése

A németek a harckocsira a hadászati célok eléréséhez szükséges feltételek megteremtésének operatív eszközeként tekintettek, és megértették a bennük rejlő igazi potenciált:

⁹ Robert Kershaw: *Harckocsizók*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014. 72.

¹⁰ Oswald Lutz (Öhringen, 1876. 11. 06. – München, 1944. 02. 26.) német katonatiszt, a páncéloscsapatok tábornoka. A bajor műszaki csapatoknál szolgált az I. világháborúban. Tehetséges és gyakorlatias szervező volt, aki jelentős szerepet töltött be a német páncélosfegyvernem megteremtésében. *Lutz, Oswald*. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/L/LutzOswald-R.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)

¹¹ Samuel W. Mitcham: *The Rise of the Wehrmacht*. London, Greenwood Press, 2008. Vol. 1 & 2. 55.; Nehring (1995) i. m. 60.

a 360 °-ban körbeforgatható toronnyal ellátott, kis fajlagos talajnyomású, mozgékony, lánctalpas páncélozott járművek nagy tűzerővel és kiváló terepjáró képességgel rendelkeztek. Így, támadásban és védelemben egyaránt önállóan alkalmazhatóak voltak.

A támadófegyverek ütemes fejlődésével párhuzamosan Németország – a győztes hatalmak többségével ellentétben – felismerte a hadügy kézzel fogható változásait, és ezek alapján dolgozta ki a hadászati támadás új elméleteit. A rövid idejűre tervezett hadjáratok során az elsődleges hadászati cél a teljes meglepés, az ellenséges vezetés megbontása, az általános mozgósítás és a haditermelés megakadályozása volt. A legfontosabb szempont az ellenség erejének (harci kedvének) megsemmisítése volt, amelyet a gyorsan mozgó csapatok manővereire alapozva, a szárnyakra mért csapásokkal, megkerüléssel, bekerítéssel értek el. Harcászati és hadműveleti szinten a manőverezés volt a német szárazföldi haderőnem legfontosabb eszköze, amely során a magas támadási ütemre és nagy mélységű, gyors csapásokra helyezték a fő hangsúlyt.¹²

A manőverező hadviselés nem volt teljesen új keletű, a 19. század óta meglévő porosz–német hadművészeti felfogás (*Bewegungskrieg*) új eszközökkel történő alkalmazása volt. Az I. világháború tapasztalatainak összegzését követően a német teoretikusok visszanyúltak Scharnhorst, Clausewitz és Moltke munkásságához, majd a rendelkezésre álló új lehetőségek maximális figyelembevételével korszerűsítették a korábbi porosz–német harcászatot.

A németek felismerték, hogy a megváltozott körülményekhez a vezetési rendszernek is alkalmazkodnia kell. Így alakult ki a beosztott parancsnokoknak nagyfokú mozgásszabadságot adó, felelősségvállalásra ösztönző, kezdeményezőkézségen alapuló küldetésorientált vezetési gyakorlat (*Auftragstaktik*).¹³ A végrehajtandó feladat egyértelmű kijelölése után a beosztott parancsnokok szabad kezet kaptak, tehát a helyzet függvényében maguk választhatták meg a végrehajtás módját és eszközeit, így képesek voltak önállóan olyan döntést hozni, ami a cél elérése szempontjából adott esetben a legoptimálisabbnak bizonyult. A rendszer hatékony működése ugyanakkor feltétlen bizalmat, továbbá egységes, a sémáktól mentes gondolkodást igényelt. A küldetésorientált vezetési gyakorlatot a híradótechnika nagyban segítette. A harctéri mozgékonyság és a kommunikációs eszközök az I. világháború óta eltelt időben nagymértékben fejlődtek, lehetővé téve a korábban sosem tapasztalt sebesség elérését és manőverezés megvalósítását, miközben a csapatok feletti közvetlen kontroll és a valós idejű harcvezetés a kiterjedt térségekben is megvalósult.

A páncélosfegyvernem újszerű alkalmazása természetes jelleggel kölcsönhatásban állt annak megfelelő szervezeti kialakításával is. A német páncélosseregtesteket úgy szervezték meg, hogy minél hatékonyabb harctevékenységet folytathassanak. Komplex feladatrendszerüknek megfelelően, a hadosztályok összefegyvernemi kötelekek voltak. Összetételük öt fő részből állt: a parancsnok és törzse, a törzshöz tartozó szervezeti

¹² R. A. D. Applegate – J. R. Moore: Warfare – an Option of Difficulties. An Examination of Forms of War and the Impact of Military Culture. *RUSI Journal*, 135. (1990), 3. 13–20. 14.

¹³ Ez a felfogás már a 19. században az egyik kulcseleme volt a porosz, később német tiszt- és altisztképzésnek. Napjainkban a NATO meghatározó vezetési filozófiája. Martin van Creveld: *Kampfkraft. Militärische Organisation und Leistung 1939–1945*. Graz, Ares, 2005. 51–54. és Czeglédi Mihály: A küldetésorientált vezetés tartalma. *Hadtudományi Szemle*, 8. (2015), 2. 68–79. 68.

elemek (híradó- és térképészrészleg, táborigazgatóság stb.), közvetlen harctevékenységet folytató csapatok (harckocsizók, gépkocsizó/gépesített lövészgyalogság),¹⁴ harctámogató és szakcsapatok (tűzérő, utász, felderítő stb.), valamint kiszolgáló (szállító, adminisztratív, orvosi stb.) részek. Egy 1939-es mintájú páncélososztály esetében a harctevékenységet folytató szervezeti elemek aránya 86,2% volt, amelynek legnagyobb részét a gépkocsizó/gépesített lövészgyalogság (27%) és a harckocsizók (24,7%) tették ki.¹⁵

A páncélosseregettek önálló csapatfelderítésükkel képesek voltak azonosítani a kedvező lehetőségeket, a harckocsikkal megadott célokat foglalhattak el, amelyet aztán a gépkocsizó/gépesített lövészgyalogság szállt meg. Átcsoportosítás után mindezt akár 100 km-rel odébb is képesek voltak megismételni.¹⁶ A németek a harc során a harckocsik tevékenységét tekintették elsődlegesnek. A támadás alkalmával súlyt kellett képezniük az arcvonal döntő pontjain, ahol meglepésszerűen át kellett törniük az ellenség védelmén, majd nagy mélységben kijutva, tömegesen előretörve végrehajtaniuk feladataikat. Emellett a szárnyakon és az ellenség mögöttes területein vezetett manőverekben, továbbá üldözésben és a siker kifejlésében is alkalmazták őket. A többi fegyver- és haderőnemnek a páncéloskötelékek harcát kellett támogatni, miközben az ellenséges erőket nagy mélységben lefoglalták.

4. A német páncélosfegyvernem megszületése

Az 1930-as évek elejére a weimari demokrata kormányzat jelentősen vesztett népszerűségéből, mert hosszú távon képtelen volt megoldani az ország gondjait. Ezzel párhuzamosan, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt egyre nagyobb politikai befolyás szerzett. 1933. január 30-án Paul von Hindenburg köztársasági elnök kancellárrá nevezte ki Adolf Hitler, a párt első emberét. Hindenburg halálát követően, 1934. augusztus 2-től Hitler lett az államfő, aki rövidesen elrendelte a fegyveres erő erőltetett ütemű fejlesztését.

A német páncélosfegyvernem első alakulatát 15 évvel az I. világháborút követően, 1933. november 1-jén, Zossenben hozták létre. Tagjai a korábbi kazanyi képzések résztvevőin túl a hét gépkocsizó zászlóalj katonái voltak. Az alakulat fedőneve Zosseni Gépkocsizó Tanparancsnokság lett. Méretét tekintve egy század erejű kötelék volt, amelyet 1934-ig előbb osztállyá, majd ezredé fejlesztettek. Megalakulásakor csupán csak négy Großtraktor, négy Leichttraktor és hat Kleintraktor állt rendelkezésre kiképzési célra, de 1934 januárjától már az új gyakorló járművek, júliustól pedig a legújabb Panzerkampfwagen (Pz.) I típusú könnyű harckocsik is megérkeztek.¹⁷

¹⁴ A német páncélosseregettek szervezetszerű gyalogoskötelékei nagyrészt gépkocsizók (jellemzően három zászlóalj), kisebb részt (általában egy zászlóalj) gépesítettek voltak, utóbbiak jellemzően lövészpáncélosokkal felszerelve. Elnevezésüket 1942 júliusában páncélgmánátosra módosították.

¹⁵ Creveld (2005) i. m. 72. A háború folyamán a szervezeti elemek aránya gyakorlatilag változatlan maradt.

¹⁶ John Andreas Olsen – Martin van Creveld (szerk.): *The Evolution of Operational Art*. Oxford, Oxford University Press, 2011. 50.

¹⁷ Thomas L. Jentz: *Die deutsche Panzertruppe 1933–1943*. Atglen PA, 1998. 11.

1934 őszén a szárazföldi haderőnem vezérkarához véleményezésre felterjesztették a kísérleti páncélosadosztály szervezeti tábláját.¹⁸ A fegyvernem első (még rejtett) bővítése 1934. november 1-jén történt, miután Lutz altábornagy engedélyt kapott egy második kiképzőalakulat felállítására Ohrdrufban. Az Ohrdrufi Gépkocsizó Tanparancsnokságot már eleve két osztályból álló ezredként szervezték meg. A zossen (1.) és ohrdrufi (2.) ezredeket a berlini Gépkocsizó Tantörzs fogta össze.

Hitler 1935. március 16-án hivatalosan felmondta a versailles-i békeszerződés katonai cikkelyeit. A német fegyveres erő fejlesztése ettől kezdve nyíltan folytatódott. 1935 augusztusában a Munster melletti gyakorlótéren tartották a kísérleti páncélosadosztály első hadgyakorlatát. Ennek fő célja az volt, hogy tapasztalatokat szerezzenek a szervezet, harcászat, felszerelés és fegyverzet vonatkozásában – hiszen ezek eddig csak papíron léteztek. A másodlagos cél a fegyvernem bemutatása volt a magas rangú politikai és katonai vezetőknek, valamint a közvéleménynek. A gyakorlat annyira jól sikerült, hogy a tapasztalatok összegzése alapján Ludwig Beck altábornagy, a német szárazföldi haderő vezérkarfőnöke megállapította: egy sikeres áttörés esetén a páncélosseregtettek képesek hatékonyan működni az ellenség mélységében, szárnyain és hátában. Egy évre rá, egy vezérkari gyakorlat már a páncélosadosztály alkalmazásának módszereit vizsgálta.¹⁹

1935 kora őszén a Védelmi Minisztériumban működő felügyelőséget kibővítették és átnevezték a Páncéloscsapatok és a Hadsereg Gépesítésének Felügyeletére (In 6). Élén továbbra is az immáron páncéloscsapatok tábornokává²⁰ előléptetett Lutz állt. 1935 októberére sikerült megteremteni az első három német páncélosadosztály felállításának előfeltételeit. A fedőneveket fokozatosan eltörölték, a rejtés időszaka véget ért. 1935. október 1-jére sikerült felállítani az első három teljes szervezetű páncélosadosztályt, amelyek páncéloscsapattestei az alábbi képet mutatták:²¹

- 1. páncélosadosztály (békehelyőrség: Weimar);
 - 1. páncélosdandár törzse;
 - 1. páncélosezred (zömmel a korábbi ohrdrufi 2. páncélosezredből);
 - 2. páncélosezred (zömmel a 7. lovasezredből);
- 2. páncélosadosztály (békehelyőrség: Würzburg, 1938-tól Bécs);
 - 2. páncélosdandár törzse;
 - 3. páncélosezred (zömmel a 12. lovasezredből);
 - 4. páncélosezred (zömmel az ohrdrufi 2. páncélosezredből);
- 3. páncélosadosztály (békehelyőrség: Berlin);
 - 3. páncélosdandár törzse;
 - 5. páncélosezred (zömmel a korábbi zossen 1. páncélosezredből);
 - 6. páncélosezred (zömmel a 4. lovasezredből).

¹⁸ Kershaw (2014) i. m. 73.; Jentz (1998) i. m. 11.

¹⁹ Olsen–Creveld (2011) i. m. 50.

²⁰ A német rendfokozatok sorában az altábornagy és a vezérezredes között a fegyvernemi tábornokok (gyalogsági, hegyi, lovassági, tüzérségi, páncéloscsapatok stb.) voltak. Magyar viszonylatban nincsen teljesen azonos megfelelője, legközelebb a vezérezredes áll hozzá.

²¹ Jentz (1998) i. m. 21.

A páncélosfegyvernem bővítése egy rövid időre lelassult, ugyanis Beck tábornok nem számolt annak további nagyarányú fejlesztésével, ráadásul más területek is igényelték a szűkös erőforrásokat. A szárazföldi haderő vezetése a gépkocsizó gyalog- és könnyű (gépesített) hadosztályok mellett önálló páncélosdandárokat kívánt felállítani. 1936-ban csupán egy újabb páncélosdandártörzset (4.) és két páncélosezredet (7. és 8.) hoztak létre.

A fegyvernem további fejlesztése azután vett lendületet, hogy a németek tapasztalatokat szereztek az alkalmazás kapcsán. A spanyol polgárháború bebizonyította, hogy a rendelkezésre álló harckocsik fegyverzete és páncélvédeltsége elégtelen, míg az ausztriai bevonulás (*Anschluss*) a logisztika hiányosságaira mutatott rá. Okulva a hibákból a mérnökök újabb harckocsitípusok megfelelő kialakításán fáradoztak, míg a fegyvernem vezetése módosított az alakulatok állománytábláján. A csapatok a hadgyakorlatokon tovább finomították a harcászati eljárásaikat, megtanulták a menetoszlopok, a logisztika és a kommunikációs összeköttetés megszervezését, a műveletek összehangolását, a nagy mélységben való előretörést és a fáradással járó nehézségek kezelését.

1938-ban, miután Lutz tábornokot kényszernyugdíjazták, helyét a páncéloscsapatok tábornokává előléptetett Guderian vette át, aki rövidesen a Gyorscsapatok főszemlélője lett, és vezetése alá tartozott az átnevezett, majd kibővített Páncéloscsapatok, Lovasság és Haderőgépesítési Felügyelet (In 6) is. A páncélosfegyvernem további bővítése során 1938. november 10-én létrehozták a 4. páncéloshadosztályt. Ezzel egy időben megkezdődött az 5., a 10. és a Kempf páncéloshadosztály felállítása is. 1938. február és 1939. augusztus között a XIV., XV., XVI. és XIX. (gépesített) hadtesttörzseket is megszervezték, azzal a céllal, hogy legyen egy felettes vezetési szerve a páncélos- és gépesített seregtesteknek.

A lengyelországi hadjárat kezdetéig összesen hét páncéloshadosztályt, négy könnyű (gépesített) hadosztályt és két önálló páncélososztályt hoztak létre. A II. világháború kitörése miatt az újabb alakulatok szervezése nem fejeződött be teljesen, így ezek többsége nem rendelkezett az állománytáblája szerint előírt eszközökkel vagy ezek megfelelő mennyiségével. 1939. szeptember 1-jén a német páncélosfegyvernem az alábbi képet mutatta:

- 1. páncéloshadosztály;
 - 1. páncélosdandár törzse; 1. és 2. páncélosezred;
- 2. páncéloshadosztály;
 - 2. páncélosdandár törzse; 3. és 4. páncélosezred;
- 3. páncéloshadosztály;
 - 3. páncélosdandár törzse; 5. és 6. páncélosezred;
- 4. páncéloshadosztály;
 - 5. páncélosdandár törzse; 35. és 36. páncélosezred;
- 5. páncéloshadosztály;
 - 8. páncélosdandár törzse; 15. és 31. páncélosezred;
- Kempf páncéloshadosztály;
 - 7. páncélosezred;
- 10. páncéloshadosztály;
 - 8. páncélosezred;
- 1. könnyű (gépesített) hadosztály;
 - 6. páncélosdandár törzse; 11. páncélosezred és 65. páncélososztály;

- 2. könnyű (gépesített) hadosztály;
 - 66. páncélososztály;
- 3. könnyű (gépesített) hadosztály;
 - 67. páncélososztály;
- 4. könnyű (gépesített) hadosztály;
 - 33. páncélososztály;
- hadtestközvetlen erők;
 - 25. páncélosezred (23/I. és 25/I. páncélososztály);
 - 10/I. páncélososztály.

A fegyvernem összesen 1445 Pz. I, 1223 Pz. II, 202 Pz. 35(t), 78 Pz. 38(t), 98 Pz. III, 211 Pz. IV, valamint 215 parancsnoki harckocsival rendelkezett.²² Ezek nagyobb része a harcoló csapatoknál, kisebb részben a Tartalék Hadseregénél volt.

5. Hadművelati sikerbe oltott hadászati vereség?

A páncélosfegyvernem újszerű, a korábbi sémáktól mentes alkalmazása révén a német fegyveres erő 1939 és 1941 között látványos sikereket ért el. A harckocsik manőverező-képességére és tűzerejére alapozott harcászati módszerekkel, valamint a hadművelati célok összekapcsolásával a németek képesek voltak egy-egy hadjáratban döntő hadászati győzelmet aratni. A *viszonylag könnyű* győzelmek azonban az önhittség csapdájába vezették a német felső vezetést, ami egy végzetes helyzetértékelést eredményezett. Azok a döntéshozók, akik a lengyelországi és franciaországi hadjárat előtt szkeptikusak voltak a páncélosfegyvernem alkalmazását illetően, „páncélos-eufóriába” kerültek, és úgy értékelték, hogy a jövőben akár minimális erőbedobással egy gazdaságilag erősebb ellenség is könnyedén legyőzhető, pusztán hadművelati eszközök hatékony alkalmazásával.²³ A hadászat, hadművellet és harcászat kölcsönhatása tehát egy vele született ellentmondást tartalmazott. Németország teljesítőképességének korlátait és a gazdasági erőforrások hiányát a hadászat és a nemzeti stratégia igyekezett háttérbe szorítani a harcászati és hadművelati előnyök további fejlesztésével. Amennyiben pedig a hadászat és/vagy politika nem volt képes megoldást találni a hiányzó feltételek kiegészítésére – amelyek a hadművészet jellegét eleve meghatározták –, akkor idővel bekövetkezett a totális anyagháború időszaka, amit Németország mindenáron igyekezett elkerülni, mert egy ilyet *nem nyerhetett meg*.

A németek a Szovjetunió elleni hadjáratot az új típusú páncélosháború elvei szerint készítették elő, de nem számoltak saját stratégiai korlátaikkal, a Vörös Hadsereg képességeivel, a Szovjetunió gazdasági és ipari potenciáljával, valamint a földrajzi adottságokkal. A kezdeti hatalmas sikerek ellenére a németek lehetőségei 1941 végére lecsökkentek, 1943-ra pedig kimerültek. 1942-től kialakult az anyagháború, ami hosszú távon – más tényezőkkel együtt – Németország vereségét okozta. A páncélosfegyvernemet egészen a háború végéig fejlesztették, hogy a legújabb kihívásokra is

²² Jentz (1998) i. m. 88.

²³ Karl-Heinz Frieser: *The Blitzkrieg-Legend*. Annapolis, Naval Institute Press, 2012. 363., 411.

adekvát választ adhassanak. Ez további harcászati és ritkábban hadműveleti sikereket is lehetővé tett, azonban a háború hadászati szintjére döntő hatást nem gyakorolt, kizárólag lassítani tudták az elkerülhetetlen vereséget.

Felhasznált irodalom

- Applegate, R. A. D. – J. R. Moore: Warfare – an Option of Difficulties. An Examination of Forms of War and the Impact of Military Culture. *RUSI Journal*, 135. (1990), 3. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.1080/03071849008445449>
- Creveld, Martin van: *Kampfkraft. Militärische Organisation und Leistung 1939–1945*. Graz, Ares, 2005.
- Czeglédi Mihály: A küldetésorientált vezetés tartalma. *Hadtudományi Szemle*, 8. (2015), 2. 68–79.
- Dupuy, Trevor N.: *A Genius for War. The German Army and General Staff 1807–1945*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall, 1977.
- Frieser, Karl-Heinz: *The Blitzkrieg-Legend*. Annapolis, Naval Institute Press, 2012.
- Guderian, Heinz: *Riadó! Páncélosok!* Budapest, Kossuth, 1999.
- Hartmann, Berndt: *Panzers in the Sand: The History of Panzer-Regiment 5, Vol. 1*. Mechanicsburg, Stackpole, 2010.
- Jentz, Thomas L.: *Die deutsche Panzertruppe 1933–1943*. Atglen PA, 1998.
- Kershaw, Robert: *Harcokszíók*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2014.
- Mitcham, Samuel W.: *The Rise of the Wehrmacht*. London, Greenwood Press, 2008. Vol. 1 & 2.
- Nehring, Walther: *Die Geschichte der deutschen Panzerwaffe 1916 bis 1945*. Augsburg, Weltbild, 1995.
- Olsen, John Andreas – Martin van Creveld (szerk.): *The Evolution of Operational Art*. Oxford, Oxford University Press, 2011. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199599486.001.0001>

Internetes források

- Ernst Volckheim*. Elérhető: <https://weaponsandwarfare.com/2019/05/08/early-reichswehr-mobile-force-doctrine/> (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)
- Guderian, Heinz*. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/G/GuderianH.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)
- J. F. C. Fuller*. Encyclopedia Britannica. Elérhető: www.britannica.com/biography/J-F-C-Fuller (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)
- Lutz, Oswald*. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/L/LutzOswald-R.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)
- Sir Basil Liddell Hart*. Encyclopedia Britannica. Elérhető: www.britannica.com/biography/Basil-Henry-Liddell-Hart (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)
- von Seeckt, Johannes Friedrich Leopold*. Elérhető: www.lexikon-der-wehrmacht.de/Personenregister/S/SeecktHansv.htm (A letöltés dátuma: 2020. 11. 22.)